

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

**CÍLENÁ PŘÍPRAVA PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ
V MŠ PŘED VSTUPEM DO ŠKOLY**

Lucie Plimlová

Učitelství pro MŠ

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 26. června 2017

.....

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr., Jaroslavě Novákové, Ph.D., za odborný a trpělivý přístup a za cenné rady a připomínky, které mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu po celou dobu studia, zejména pak Mgr. Michaelu Vaníkovi.

Obsah

Úvod	1
1 Školní zralost	2
1.1 Školní připravenost	
1.2 Školní nezralost a nepřipravenost	6
2 Vývoj hrubé a jemné motoriky	7
2.1 Vývojová stádia dětské kresby	8
2.2 Lateralita	10
2.3 Návyky při psaní	10
2.4 Zrakové a sluchové vnímání	11
2.5 Základní matematické představy	13
3 Rozhovor a pozorování v mateřských školách	14
3.1 Rozhovor s pedagožkou ve veřejné MŠ	16
3.2 Pozorování ve veřejné mateřské škole	19
3.2.1 Den první (předškolní kroužek)	19
3.2.2 Den druhý	20
3.2.3 Den třetí	21
3.3 Pedagogika Marie Montessori	22
3.4 Historie Montessori mateřské školy	22
3.5 Průběh dne v Montessori mateřské škole	23
3.6 Pozorování v Montessori mateřské škole	26
3.6.1 Den první	26
3.6.2 Den druhý	28
3.6.3 Den třetí	30
4 Zhodnocení výzkumu	32
5 Návrh činností pro děti	34
Závěr	36
Summary	37
Seznam literatury	38
Přílohy	40

Úvod

Cílem každé mateřské školy je připravit dítě na plynulý přechod do školy základní. Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké úrovně dosahují děti z veřejné a alternativní mateřské školy při přípravě na přechod do školního zařízení. Jedná se o dlouhodobý proces, který u dětí probíhá individuálně. Každá mateřská škola své svěřence připravuje odlišným stylem, a proto je tato práce zaměřena na dvě odlišné mateřské školy. Pro výzkum byla vybrána jedna veřejná a jedna alternativní mateřská škola.

V teoretické části jsou vymezeny pojmy školní zralosti, školní připravenost. Druhá kapitola je věnována vývoji jemné a hrubé motoriky. Prvotně si vymežíme vývojová stádia dětské kresby. Následující část je věnována lateralitě. Poté se zaměříme na správné návyky při psaní. Postupně přejdeme k zrakovému a sluchovému vnímání. Poslední kapitolou teoretické části jsou předmatematické představy.

Zbylé kapitoly jsou věnovány výzkumu, který byl proveden ve dvou mateřských školách. První část výzkumu probíhala s pedagogy v mateřských školách, kde bylo zjištěno, v jakých oblastech a jakým stylem děti rozvíjejí. V druhé části proběhl třídní výzkum, a to v době, kdy docházelo k záměrnému rozvoji schopností a dovedností, které jsou potřeba pro vstup do základní školy.

Primární část výzkumu je zaměřena na metodu pozorování. Druhá metoda použitá v bakalářské práci je rozhovor, který byl prováděn přímo s pedagogy v MŠ. Text doplňují původní fotografie, na kterých jsou uvedeny pracovní listy a pomůcky, se kterými děti pracovaly.

1 Školní zralost

Školní zralost můžeme označit schopnost dítěte zahájit a zvládnout školní výuku s tím, že dítě je dostatečně vyvinuto jak po jazykové, tak po myšlenkové stránce.¹ Školní zralost je také brána jako předpoklad pro vstup do základní školy a můžeme ji rozdělit na fyzickou a psychickou vyspělost, jedná se o určitý stupeň vývoje. Dítě by mělo být schopno plně se zapojit do výchovně–vzdělávacího procesu, soustředit se například na úkoly, a to bez větších obtíží. Zároveň by také mělo mít základní sociální návyky. Zralost je podmíněna geneticky.² Podle profesora Matějčka je důležité, aby dítě bylo dostatečně vyspělé jak biologicky, tak psychicky, aby zvládlo veškerý nápor vzdělávacího–procesu.³ Kropáčková školní zralost definuje jako stav dítěte, které je ve všech ohledech (zdravotně, fyzicky i psychicky) připraveno zahájit školní docházku.⁴ Langmeier rozdělil školní zralost konkrétněji v somato – psycho – sociálním vývoji dítěte, a to do tří konkrétních bodů: Prvním bodem je správné zakončení vývinu během raného dětství a v předškolním věku. Druhým bodem je připravenost dítěte na školní vzdělávání po fyzické a psychické stránce, což můžeme spojit s pocitem spokojenosti při docházení do školního zařízení. Posledním bodem je správný odhad kvalitního výkonu ve školním a v sociálním zařízení.⁵

Jako školní zralost můžeme označit zralost fyzickou (tělesnou), psychickou (duševní) a sociální. Všechny se navzájem prolínají a souvisejí spolu.

Při fyzické zralosti by dítě mělo odpovídat růstem i fyzickými dispozicemi svému věku, což je orientačně 20 kg/120 cm. Nemůžeme si myslet, že menší dítě by nemělo na vstup do školy nárok, ale mohlo by být slabší a lehce unavitelné. Také je třeba zvážit možnost, že by jej děti kvůli vzrůstu mohly vyčlenit z kolektivu. Částečně by měla proběhnout také výměna mléčných zubů. Postava by měla být vytáhlá, hlava menší oproti tělu, čemuž odpovídá měření tzv. filipínskou mírou. Jedná se o zastaralou, avšak dříve používanou metodu, kdy si je dítě schopno dosáhnout ohnutou rukou přes hlavu na protilehlé ucho, což znamená, že hlava je menší, než je tomu například u tříletých dětí, a měla by celkově připomínat spíše postavu dospělého člověka. Při posuzování fyzické

¹ JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha : 2014, s. 24.

s. 2.; PRŮCHA, J. *Předškolní dítě a svět vzdělávání : přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků.* ² BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy.* 2010, Brno : 2016, s. 80.

³ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla.* Praha : 2005, s. 445.

⁴ KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let.* Praha : 2008, s. 12.

⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Praha : 1998, s. 104 – 108.

zralosti je nutné vzít v potaz také genetiku (jak jsou vysocí rodiče, kolik váží), pohlaví a průměrné hodnoty populace. Celé stadium fyzického vývoje pak můžeme nazvat jako první strukturální přeměnu, která by měla být dokončena před vstupem do školy, jelikož je v opačném případě spojována s nerovnováhou mezi fyzickou a psychickou oblastí. Fyzická zralost se zároveň projevuje i v hrubé a jemné motorice. Pohyby předškolního dítěte jsou koordinovanější, jistější, dítě je schopno správně držet tužku. Fyzickou zralost může posoudit dětský lékař v rámci komplexní diagnostiky. Dále ji může posoudit poradenský psycholog nebo speciální pedagog.⁶

Psychická zralost se vyznačuje rozumovou a mentální vyspělostí. Dítě získává celkový přehled o většině pojmů kolem něj. Je schopno vnímat detaily, orientovat se v čase, všimnout si rozdílů, logicky vyvozovat příčinu a následek. Psychicky zralé dítě má předpoklady pro správné čtení, psaní a počítání. Dochází u něj k rozvoji v kognitivní oblasti.⁷ Zde je důležitá rovnoměrnost vývoje v individuálních oblastech, kam zařazujeme vizuomotoriku a grafomotoriku, řeč, sluchové vnímání, zrakové vnímání, vnímání prostoru, času, základní matematické představy. Dítě musí mít správné postavení ruky a ustálený špetkový úchop.⁸ V řečové oblasti by dítě mělo dát dohromady větu jednoduchou a používat i jednoduchá souvětí. Zvládat převyprávět příběh, mít základy dlouhodobé paměti, dokázat se správně gramaticky vyjádřit a mluvit bez problému s artikulací. U předškolních dětí se často objevují poruchy, např. dyslálie, která se vyznačuje nepřesnou artikulací. Rozsah slovníku před vstupem do školy by měl být kolem 3 000 – 4 000 slov.⁹ Tato zásoba je důležitá k pochopení mluveného slova nebo instrukcí. Řeč je spjata s myšlením, sluchovým vnímáním a zrakovým vnímáním. Myšlenky dítě skrze řeč sděluje. Pokud má v pořádku sluchové vnímání, není problém správně porozumět mluvenému slovu. Přirozeně jej rozvíjíme například básničkami, písničkami a říkankami. Dítě umí nalézt lokaci zvuku nebo určit zdroj, rozpoznává hlásky, intenzitu a výšku hlasu nebo tónu. Díky zrakovému vnímání získává představy o světě kolem sebe. Toto vnímání je spjata s rozvojem řeči, vizuomotorické koordinace, prostorové orientace, základních matematických představ.¹⁰ Veškeré tyto oblasti jsou

⁶ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc : 2012, s. 74 – 76.

⁷ JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha : 2014, s. 29.

⁸ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : 2010, s. 4.

⁹ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Přípravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc : 2012, s. 77.

¹⁰ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : 2010, s. 4.

podrobněji rozebrány v následujících kapitolách. Dítě v předškolním věku by mělo rozpoznat barvy, nalézt odlišnost, sestavit jednoduché puzzle, stavebnice, stříhat. Dokáže vnímat rozdíly.¹¹ Vnímání prostoru se odráží především v prostorové orientaci, při sebeobsluze nebo při pohybových aktivitách. Dítě by mělo využívat pojmy nahoře – dole, vlevo – vpravo, vzad – vpřed nebo předložky na, do, za, vpřed, vedle, mezi, pod. Pod pojmem vnímání času rozumíme orientaci v časových posloupnostech a umění rozvrhnout si aktivitu a vědět, co dělá v určitou dobu (ráno, poledne, večer), co dělalo včera, co je dnes, co bude zítra. Matematické představy si dokáže vytvořit díky dostatečně rozvinuté motorice, zraku, sluchovému vnímání, hmatu, prostorovému a časovému vnímání, řeči. Dítě rozezná malý - velký, krátký – dlouhý, tenký – široký, více – méně. Je schopno roztrždit věci podle velikosti, tvaru, barvy. Všechny výše uvedené vlastnosti spadají pod rovinu rozumovou. Druhou, mentálně vyspělostní rovinu, charakterizujeme především tak, že dítě ovládá své pocity, což můžeme nazvat jako psychosociální zralost.

12

Třetím předpokladem zralosti je zralost sociální. Tu můžeme charakterizovat jako individuální vypětí, které dítě cítí, ale které je zároveň prospěšné pro jeho vývoj, což podněcuje jeho učení určité taktiky a řešení problémů. Důležitá je i pomoc rodičů. Ti by měli své dítě od raného věku podporovat a vzbuzovat v něm pozitivní motivaci ke vzdělávání, rozvíjet jeho myšlení a řeč.¹³ Následně se může zařadit schopnost plně se soustředit na danou krátkodobou činnost, organizovat svou práci a schopnost vrátit se k ní. Zároveň by dítě mělo ovládat základy sebeobsluhy, jako je například hygiena, příprava školních pomůcek, oblékání, společenské návyky (umět pozdravit, respektovat vyučujícího i žáky aj.). Další ukázkou dostatečné sociální zralosti by mělo být to, že dítě zná své základní údaje a dokáže je sdělit. To se může objevit i při posuzování školní zralosti ve školním zařízení.¹⁴ Dítě by mělo být schopno přijmout roli žáka a adaptovat se na školní prostředí. Potlačit svou přirozenou potřebu pohybu. Mělo by být schopné poslechnout pedagoga, podřídit se v případě potřeby a provádět úkoly, které mu budou zadány. Všemi těmito aktivitami vzniká osobnostní růst dítěte. Sociální zralost tedy můžeme při cílené přípravě dětí na vstup do školy shrnout jako schopnost dítěte zahrnující trávit čas mimo rodinné prostředí a být dostatečně ve všech ohledech samostatné.

¹¹ JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha : 2014, s. 30.

¹² BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy.* Brno : 2010, , s. 5.

¹³ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula.* Olomouc : 2012, , s. 85.

¹⁴ JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha : 2014, s. 32 – 33.

Školní zralost je úzce spjata s přijetím dítěte do základní školy. Může se však stát, že dítě na školu nebude dostatečně připraveno a bude nutný odklad školní docházky. Pokud se podíváme na přijímání žáků z hlediska legislativy, pak nás zajímá § 36 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Rodič je povinen přihlásit své dítě ke školní docházce, a to pokud dosáhne věku 6 let do 31. srpna daného roku. Jestliže dítě není psychicky či fyzicky zralé, rodič má možnost do 31. května daného kalendářního roku podat žádost řediteli školy o odložení školní docházky, která musí být podložena vyšetřením z příslušné poradny pod vedením odborného psychologa a speciálního pedagoga. Zároveň je také možnost návratu dítěte do mateřské školy v průběhu prvního ročníku v případě fyzické nebo psychické nevyspělosti. Tato možnost je pouze v průběhu 1. pololetí 1. ročníku a je zde potřeba povolení ředitele a souhlas rodičů. Začátek školní docházky je možno odkládat maximálně do 8 let. Školní zralost je tedy do značné míry nutnou podmínkou k absolvování školní docházky.¹⁵

1.1 Školní připravenost

Školní připravenost je definována jako naučené vzorce chování, které dítěti buď záměrně, nebo bezděčně předávají lidé v jeho okolí. Nejčastějšími činiteli jsou rodiče, pedagog v mateřské škole a prostředí mateřské školy. Pokud si chceme pojem školní připravenosti více přiblížit, v pedagogickém slovníku najdeme tento pojem jako schopnost zvládnutí role žáka, respekt k pedagogům i spolužákům, dodržování pravidel, pozitivní motivace k vyučování aj.¹⁶ Vágnerová uvádí připravenost jako shrnutí předpokladů, které dítě potřebuje pro vstup a úspěšné zvládnutí školní docházky. Dítě musí být na správném socializačním stupni, což můžeme chápat jako ovládnutí určitých rolí, respektování pravidel a schopnost komunikovat.¹⁷ Mertin rozděluje školní připravenost na tři proměnné:¹⁸ První proměnná je momentální dosažená úroveň po fyzické i psychické stránce. Za druhou proměnnou označujeme rodinnou situaci a podmínky prostředí dítěte. Třetí jsou školní podmínky a prostředí. Zajímavou myšlenku má Valentová, která uvádí, že dva téměř rovnocenné pojmy školní zralost a připravenost by se již neměly nadále rozdělovat. Prvotní pojetí školní zralosti obsahovalo pouze poznatky z vývojové psychologie a prostředí

¹⁵ KŘOVÁČKOVÁ, B. *Diagnostika – učitel – žák*. Hradec Králové : 2014, s. 25.

¹⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : 2009, s. 306.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha : 201, s. 258.

¹⁸ MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha : 2010, s. 237.

rodiny. Vliv mateřské školy se nebral v potaz. Součástí školní připravenosti je širší škála vlivů a souvislostí spojené s přichystáním na roli žáka.¹⁹

Pro posouzení školní připravenosti je důležité, aby si dítě řádně osvojilo sociální kompetence, tzn., aby rozlišovalo sociální role (kamaráda, rodiče, pedagoga aj.). Mělo by respektovat ustálené normy chování. Spadá sem nejen čas, který dítě tráví mimo svou rodinu, a to především bez matky, ale i to, jak se chová mezi jinými neznámými dětmi.²⁰ Svou dostatečnou sociální úroveň dítě nejvíce dokáže tím, že se zvládne dostatečně přizpůsobit školnímu prostředí. Bez všech výše uvedených předpokladů dítě není dostatečně připraveno na to, stát se úspěšným žákem základní školy.

1.2 Školní nezralost a nepřipravenost

Školní nezralost a nepřipravenost je způsobena vnitřními nebo vnějšími vlivy nebo spočívají v nedostatečném vývoji dítěte. S tímto tématem je spojeno několik pojmů. „.....“úVývoj se buď vrátil zpět, popřípadě se zbrzdil nebo zpomalil z důvodu nemoci. Dítě proto vzhledem k těmto okolnostem není schopno nástupu do základní školy, jelikož by nezvládlo požadavky, které zde budou kladeny.²¹ Nezpůsobilost procesu vyspívání probíhá odlišně, dítě nedosáhne takových vlastností, které představují danou normu. Na základě dlouhodobých průzkumů rozdělila Valentová²² základní varianty nedostatečně připravených dětí ke školní docházce:

1. Děti výrazně retardované dokládají školní nezralost a nepřipravenost, opoždují se ve vývoji. Většinou se jedná o poruchu CNS z různých důvodů.
2. Děti s mírně podprůměrně rozvinutými dispozicemi mají celkově zbrzděný vývoj, a to na základě vrozeného předpokladu nebo působení vnějšího prostředí, např. subdeprivace.
3. Děti klasicky nezralé se narodily bezprostředně před danou věkovou hranicí, odklad školní docházky jim pomůže dostát daných kvalit, které potřebují pro vstup do školy.
4. Děti s nerovnoměrným vývojem mají abnormální profil vrozených dispozic, a to v různorodých složkách osobnosti dítěte.

¹⁹ KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika : Předškolská a elementárna pedagogika*. Praha : 2010, s. 219 – 221.

²⁰ PRŮCHA, J. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha : 2016, s. 80.

²¹ TOMÁŠOVÁ, A. *Mateřskou školou ke školní připravenosti*. Ostrava : 2012, s. 16.

²² KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika : Předškolská a elementárna pedagogika*. Praha : 2010, s. 219 – 221.

2 Vývoj hrubé a jemné motoriky

Pod pojem hrubá motorika se řadí pohyby celého těla, kterému dopomáhají velké klouby. Většinou se objevuje v pohybových aktivitách. Ve třech letech dítě skočí obounož přes menší předmět, který je před ním umístěný. Při chůzi po schodech nahoru střídá pravou a levou nohu. Ve 3,5 letech by mělo zvládnout stát se zavřenýma očima. Ve čtyřech letech střídá nohy při chůzi po schodech dolů. Mezi čtyřmi a pěti lety přejde po nakreslené přímce, stojí na špičkách, poskočí na jedné noze, střídá nohy při poskočení, přechází vyvýšené místo. V pěti letech zvládne jít po lavičce.²³ Jemnou motoriku můžeme definovat jako schopnost obratně kontrolovaně manipulovat malými předměty v malém prostoru. Tělo k ní využívá menší svaly. Jedná se o malé pohyby, které jsou přesné, například kresba. Pod jemnou motoriku spadají aktivity sloužící k manipulaci, dále pak grafomotorika, logomotorika, mimika a vizuomotorika. Manipulace je aktivita, při níž jedna nebo dvě ruce hýbají určitým předmětem nebo jej drží. Logomotorika je složka řeči. Jedná se o aktivitu verbálních orgánů. Mimika je součástí neverbální komunikace. Jedná se o nevědomou aktivitu, kterou vyjadřujeme pocity, nebo to také může být úmyslná činnost obličejových svalů.²⁴

Termínem grafomotorika rozumíme tu část jemné motoriky a psychických funkcí, kterou potřebujeme při kreslení a psaní. Její stupeň vývoje významnou měrou poznamenává kresbu i psychický projev. Dítě by o ni mělo jevit přirozený zájem. Grafomotoriku je nutno podporovat, a to především tak, že zvolíme vhodné aktivity, jejichž náročnost budeme postupně zvyšovat a zároveň vytvoříme vhodné prostředí.²⁵ Nejčastějším hodnotícím prostředkem k posouzení momentální úrovně grafomotoriky je kresba, lze také využít grafomotorické listy (např. překreslování tvarů). Při procvičování je vhodné využít měkké tužky, pastelky, či vodovky. Vývoj grafomotoriky probíhá následovně: Ve 2,5 letech je první pokus o nápodobu, kdy dítě kreslí přímky, ze kterých často vzniká útvar písmene x. Ve třech letech je dítě schopno namalovat svislou a vodorovnou přímku, napodobí písmeno x; obkresluje podle vzoru kruh. 3 – 3,5 letech nakreslí kruh. Ve čtyřech letech již zvládá obkreslovat čtverec. 4 – 4,5 roku nakreslí spirálu. Zhruba do pátého roku by mělo umět namalovat vlnovku či šikmou čáru.

²³ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku : co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno : 2007, s. 8.

²⁴ Tamtéž, s. 10 – 19.

²⁵ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc : 2012, s. 265.

Předškolní děti obkreslí podle vzoru obdélník a trojúhelník, tiskacími písmeny napíšou své jméno, zvládnou horní i spodní smyčku.

Vizuomotorika propojuje činnost očí a rukou. Projevuje se především při grafomotorických činnostech, kdy oči kontrolují aktivitu, kterou ruka provádí.²⁶ Ve čtyřech letech dítě nakreslí přímkou mezi dvěma liniemi (dráhy). Mezi 4,5 – 5. rokem zvládá jednotažky. V šesti letech překreslí obrázek dle předlohy.²⁷

Rozvoj jemné motoriky u dítěte probíhá následovně: Dítě věku tří let navléká korálky na provázek a drží pastelku v prstech. Mezi třetím a čtvrtým rokem začne manipulovat i s drobnými předměty. Ve čtyřech letech dítě zvládá stříhat a otevírá dlaň po jednom prstu. Mezi 4. – 5. rokem pozná větší předměty po hmatu. V pěti letech se dotkne každého prstu bříškem palce a zvládne rozlišit povrchy a materiály.²⁸

2.1 Vývojová stádia dětské kresby

Kresba je ovlivněna několika oblastmi: rozumovou vyspělostí dítěte, motorikou, lateralitou, zrakovým vnímáním, pamětí, schopnostmi představivosti a reprodukce, pozorností. Dítě musí být schopno koordinace mezi okem a rukou, jinak by nebylo schopno kreslit a později ani psát. Díky zrakovému vnímání je schopno si rozvrhnout obraz na menší části a reprodukovat předlohu. Vnímání je spojeno s představivostí, jelikož dítě překreslí na papír to, co si myslí.²⁹ Při kresbě získává dítě první správné předpoklady pro psaní. Je také součástí zápisu do základní školy, kde se zjišťuje nejen momentální úroveň vývoje, ale i intelektuální stránka. U posouzení inteligence se však musí výtvar brát s rezervou. Není stanoveno, že dítě, které špatně kreslí je méně inteligentní. Je potřeba zohledňovat všechny okolnosti. Pro školní docházku je důležitá především kresba lidské postavy podle Jiráskova orientačního testu školní zralosti.³⁰ Zde se zkoumá míra zralosti vizuomotorické koordinace, záměrné pozornosti a mentální vyspělosti dítěte. Postava by měla mít všechny části těla, včetně krku a trupu. Zatím nejsou souměrné v porovnání s reálnou postavou. Při kresbě postavy se zkoumá i držení tužky. Dítě by mělo

²⁶ VYSKOTOVÁ, J., MACHÁČKOVÁ, K. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha : 2013, s. 17.

²⁷ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku : co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno : 2007, s. 12.

²⁸ Tamtéž, s. 11.

²⁹ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky : jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno : 2006, s. 10 – 14.

³⁰ Tamtéž, s. 6.

být schopno přepsat text a rozlišit dané tvary, směr čáry nebo velikost prvku. Puntíky, které jsou také součástí Jiráskova testu, slouží k napodobení tvarů a počtu.³¹

Dětská kresba se vyvíjí postupně. Před druhým rokem začíná stadium črtací experimentace. Děti zde jde spíše o to zanechat po sobě stopu většinou na papíře. Pohyb ruky v tomto období vychází z ramene, po čase ze zápěstí. Můžeme vidět především čáry a to kyvadlového, či obloukového typu. Postupně přechází k malování kruhů, spirál a elips. Mezi druhým a třetím rokem bychom měli zaznamenat první pokusy o nápodobu. Po třetím roce se setkáme se stadiem prvotního obrazu, kdy začíná kreslit různé tvary pomocí čar, „klikyháků“ a bodů. Toto stadium začíná ve chvíli, kdy si svůj výtvar pojmenuje. Pozorovatel jej však ještě není schopen identifikovat. Kolem čtvrtého roku začíná stadium lineárního náčrtu. Dětská kresba se již vztahuje ke konkrétnímu objektu, či k lidské postavě. Zde bychom měli mít možnost pozorovat základní rysy u daného objektu nebo postavy. Fantazie dítěte splývá s realitou.³² Toto stadium se promítá a do počátku předškolního věku. Pokud dítě nemá potřebu využívat psací pomůcky, je vhodné mu nabízet činnosti rozvíjející jemnou a hrubou motoriku.³³

V předškolním věku začíná stadium realistické kresby. Zde dítě odděluje realitu a fantazii. Kreslí již bez předlohy a dokáže dílo obohatit o detaily. Je schopné napodobit geometrické tvary. V kresbě dítě odráží své pocity a můžeme také zjistit, jak vnímá okolní svět. Pokud se jedná o harmonickou rodinu, můžeme na obrázcích vidět usměvavé tváře nebo objekty (např. slunce).³⁴ Kolem pátého roku by pedagog měl zařadit systematická, grafomotorická cvičení. Je nutno uvolňovat ruce a ukotvit základy pro správné psaní.³⁵ Barvy, ty jsou ovšem ve školním věku brány jako vedlejší. Všimáme se pouze v případě, že se barevnost opakuje.³⁶ V kresbě jde především o motorické dovednosti dítěte. Mělo by ji ovládat každé předškolní dítě.

³¹ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc : 2012, s. 120.

³² Tamtéž, s. 160 – 107.

³³ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky : jak rozvíjet kreslení a psaní*. 2006, Brno : s. 42.

³⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : 1998, s. 69.

³⁵ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky : jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno : 2006, s. 42.

³⁶ ŠMELOVÁ, E., PETROVÁ, A., SOURALOVÁ, E. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc : 2012, s. 117.

2.2 Lateralita

Jedná se o upřednostňování jednoho z párových orgánů, které je způsobeno dominancí jedné z mozkových hemisfér. Při posuzování laterality ruky rozlišujeme několik forem: praváctví, leváctví nebo nevyhraněná lateralita. Vyhraněná lateralita by měla být vyhraněna před vstupem do školy. Rozlišujeme několik způsobů laterality. Genotyp, který je vrozený. Fenotypem pak soudíme lateralitu projevující se navenek. Dříve jsme se často setkávali s přecvičenými leváky nebo praváky. Ti pak měli velké problémy především při čtení. Při donuceném psaní mohou vzniknout těžké poruchy učení, jelikož je narušená přirozená dominance jedné z hemisfér. Mezi nevyhovující lateralitu řadíme zkříženou lateralitu, kdy dochází ke zkreslenému zrakovému nebo sluchovému vnímání.

Diagnostiku laterality ruky provedeme tak, že dítě bude mít stejnou příležitost pro obě ruce, a to s podmínkou, že provede minimálně 10 aktivit stejnou rukou. Zaměřujeme se na aktivity, jako je např.: zatloukání plastových hřebíků kladivem, šroubování, zasouvání (předmětů do otvorů), skládání (obrázků z drobných předmětů), navlékání (korálek...), provlékání (šňůrek otvory), hod míčem, kutálení míčem (trefování cíle), roztáčení káči, zvonění zvonečkem, hra s pískem (používání lopatky), zvedání kyblíčku (s pískem, hračkami), gumování, stříhání.³⁷

Pro předškolní děti je důležitá také lateralita oka, která je vyhraněna zhruba o půl roku dříve, než ruka. Zjišťujeme ji díváním do kukátka, dalekohledu, roury nebo klíčové dírky. Oko, kterým se podívá, je dominantní. Pokud dítě nemá vyhraněnou lateralitu, přikládá daný předmět na čelo, či kořen nosu.

Pokud dítě nemá vyhraněnou lateralitu, je vhodné minimálně třikrát denně cvičit jemnou motoriku různorodými cvičeními. Zpravidla dojde k vyhranění zhruba po 3–5 měsících.

2.3 Návyky při psaní

K návykům při psaní řadíme především správné sezení a držení těla, poloha ruky, úchop psacího náčiní, sklon papíru, světlo na podložce a čas, který dítě připravě na psaní věnuje. Před psaním zpočátku zařadíme cviky, které slouží k uvolnění ramenního i loketního kloubu, zápěstí a prstů. Tato cvičení je vhodné opakovat i v průběhu psaní. Na sedadle dítě zabírá cca 2/3. Obě chodidla jsou položena na podlaze, hrudník je dál

³⁷ BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V.; Diagnostika dítěte předškolního věku : co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. Brno : 2007, s. 37.

od stolu, ramena stejně vysoko, předloktí volně položena na desce stolu. Důležité je hlídat, aby dítě nebylo plnou vahou na stole, bránilo by mu to ve správném psaní. Hlava by měla být mírně nakloněna nad podložku, přičemž oči se od ní vzdalují zhruba 30 cm. Poloha ruky spočívá na malíčku, přičemž pohyb paže je souběžný mezi řádky. Dítě píše zespodu a ruka je vedena pod řádky. Druhá ruka by měla papír přidržovat a posunovat jej dopředu a nahoru. Předškolní dítě by mělo mít špetkový úchop, kde pracují tři prsty (palec, ukazovák, prostředník). K motivaci slouží např. solení chleba, uždibování těsta. Při špatném úchopu může dojít ke značnému omezení grafomotoriky, deformaci písmen a brzké únavě ruky. Předškolní dítě drží lehce tužku 2–3 cm nad hrotem a konec směřuje mezi loket a rameno. Ruka vzhledem k papíru svírá úhel 45 stupňů. Papír se posunuje směrem doprava, u leváků doleva.³⁸

2.4 Zrakové a sluchové vnímání

Zrakové vnímání je předpokladem pro správné čtení. Pokud jej chceme blíže specifikovat, zaměříme se na tyto oblasti: vnímání detailů, odlišení figury a pozadí, zraková syntéza a analýza, vědomé vedení pohybů očí, vizuální paměť, vizuomotorika koordinace.³⁹

Při vnímání detailu by dítě mělo být schopno rozpoznat objekt nezávisle na barvě, či tvaru. Pokud dítě umí oddělit figury od pozadí, pak by mělo být schopno soustředit se na daný objekt a v případě potřeby jej změnit opět na pozadí. Mělo by také umět pojmenovat, kde se daný předmět nachází (nahore, dole apod.) Za zrakovou syntézu a analýzu můžeme označit pozorování vývoje a celku. Zraková syntéza bývá soustředěna spíše na celistvost, než na podrobnosti. Vědomé vedení pohybů očí je uvědomění si určitého systému, který pomůže dětem při čtení. Dítě by mělo pojmenovávat obrázky zleva doprava a také je tak přiřazovat. To samé platí pro grafomotorická cvičení, které se taktéž učí začínat zleva. Vizuální paměť je využívána již od útlého věku a ve věku předškolním slouží k přípravě na zapamatování písmen a číslic. Vizuomotorická koordinace je spojena s vizuálním vnímáním a motorikou, což umožňuje dostatečnou orientaci v prostoru.⁴⁰

³⁸ MLČÁKOVÁ, R.; *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha : 2009, s. 30

³⁹ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost : co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : 2010, s. 37.

⁴⁰ Tamtéž, s. 37 – 29.; Tamtéž s. 24.

Dítě je ve dvou letech je schopno rozpoznat živočichy a předměty podle předlohy a mělo by poznat aktivitu, která je prováděna na obrázku. V 2,5 roce zná geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník), dokáže je aktivně využít například při přiřazování. Mezi dvěma až třemi lety dítě zná i místa, které nenavštěvuje pravidelně a pokud mu ukážeme místo nové, je schopné si trasu zapamatovat. Ve 3,5 letech rozpozná obrázek, který se liší ve velikosti. Mezi 3–4 roky pozná, pokud schováme jeden výrazný předmět. Zapamatuje si cca 3 věci a pozná je například na obrázku. Ve čtyřech letech začíná přiřazovat prvky a naučí se první matematické vzorce, např. pro třídění. Pokud dítěti záměrně schováme jednu oblíbenou hračku, zjistí, že chybí. V pěti letech rozliší detaily. Mezi pátým a šestým rokem zvládne vystřídat 3–4 prvky a rozeznat u nich detaily. Vyhledá shodné obrázky v řadě. V 6 letech pak obrázky umístí na správné místo. Pod pojem zrakové vnímání spadá také rozlišování barev. Dítě nejprve přiřadí barvy základní, zpravidla kolem tří let. Později zvládne ukázat na barvu, o kterou ho požádáme. Mezi třetím a čtvrtým rokem zvládne základní barvy pojmenovat. V pěti letech zvládne přiřadit odstíny, ty pojmenuje v šesti letech.

Sluchové vnímání rozdělujeme na naslouchání, odlišení figury a pozadí, sluchové rozlišení, sluchovou analýzu a syntézu, sluchovou paměť a vnímání rytmu. Sluchové vnímání je propojeno s rozvojem řeči a myšlení.⁴¹

Naslouchání úzce souvisí s rodinou dítěte, jelikož by k němu pomocí čtení pohádek a oboustranného naslouchání mělo být vedeno již od útlého věku. Při odlišení figury a pozadí je dítě schopno svou pozornost soustředit na jeden určitý zvuk. Sluchové rozlišení souvisí s rozvojem řeči, správnou artikulací a především s rozlišováním hlásek, které je spojeno také s vnímáním rytmu. Při sluchové analýze a syntéze je pro předškolní dítě důležité rozlišit hlásky na začátku a na konci slova a rozdělit slovo na slabiky. Pokud má dítě dostatečně rozvinutou sluchovou paměť, je schopno zaregistrovat, zpracovat a zapamatovat si pokyny, které mu pedagog dá. Následující odstavec blíže upřesňuje vývoj sluchového vnímání u dětí.⁴²

Dítě ve dvou letech rozumí názvům aktivit, zvládne jednoslovně odpovědět na jednoduché otázky. Ve 2–3 letech zjistí centrum zvuku. Ve třech letech opakuje větu ze tří slov a rozumí otázkám: Kdo...? / Co...? / Kde...? Ve 3–4 letech pozná předměty podle zvuku. Ve 3,5–4 letech rozumí otázkám: K čemu...? / Proč...? / Co uděláš,

⁴¹ BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost : co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno : 2010, s. 31.

⁴² Tamtéž, s. 31 – 33; Tamtéž, s. 40.

když...? / Co se stane, když...? Ve čtyřech letech pozná písně podle melodie, naslouchá krátkému vyprávění, rozliší slova (změnu souhlásky, např. dečka – tečka) podložená obrázkem – „ukazuje na obrázek, co slyší“, rozpozná slova (změnu samohlásky, např. kapr – kopr) podložená obrázkem – „ukazuje na obrázek, co slyší“, zopakuje větu ze 4 slov, zopakuje 3 nesouvisející slova. Ve 4,5–5 letech pozná slova se změnou samohlásky. Bez obrázku – „řiká stejný x jiný“, rozliší slova podložená obrázkem, znělé a neznělé hlásky, sykavky. V 5 letech rozliší slova se změnou souhlásky, opakuje větu z 5 slov nebo 4 nesouvisející slova. V 5–5,5 letech dítě rozliší slova, kde se mění pouze délka samohlásky – např. váha – váhá.

2.5 Základní matematické představy

Souvisí s rozvojem jemné a hrubé motoriky, prostorovou orientací, řečí a zrakovým vnímáním. Matematika je ukázkou správně vyvinutého logického myšlení. Zahrnuje zároveň i hrubou a jemnou motoriku. Hlavní cíle předmatematické výchovy dle Kaslové jsou: „1. utvářet představy, 2. promítnout je do pohybu, znázornit na papír nebo popsat. 3. Mít rozvinutou prostorovou orientaci, 4. umět vyhodnotit situaci. Zjistit, které informace jsou potřebné a ty patřičně využít, 5. najít stejné vlastnosti, 6. rozumět přirozeným číslům a umět s nimi pracovat, 7. schopnost porovnávat, 8. chápat zadání otázek a umět na ně plnohodnotně odpovědět, 9. dodržovat podmínky/zadání, 10. rozumět vzájemným vztahům mezi dvěma objekty či částmi, 11. dítě zná třídění, porovnávání, uvažování, usuzování.“⁴³

U dítěte pracujeme s kontrasty, jako je například: malý x velký, hodně x málo. Dále používáme pojmy jako krátký x dlouhý, úzký x široký, nízký x vysoký aj. Postupně se dostáváme k vytváření dvojic, méně, více stejně (tentokrát s menším rozdílem), vrcholem činnosti v předškolním období řadíme o jednu více, o dvě více nebo naopak méně. Tyto aktivity můžeme také nazvat jako porovnávání. V předškolním věku je vhodné porovnávat různorodé geometrické objekty a to troj i dvojrozměrné, obrázky. Pod předmatematickou gramotnost v mateřské spadá také třídění. Děti třídí podle druhu, barvy, velikosti, tvaru, pozná, co patří a nepatří do skupiny a co ne. Roztřídí předměty podle dvou nebo tří kritérií. Dětem musím jasně určit, co budou třídít, seznámit je různými skupinami, následně určitě, podle čeho budou třídít a na závěr celou skupinu pojmenovat.⁴⁴

⁴³ KASLOVÁ, M.; *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha : 2010, s. 6.

⁴⁴ KASLOVÁ, M.; *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha : 2010, s. 39,40,59.;

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V.; *Diagnostika dítěte předškolního věku : co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno : 2007, s. 52.

3 Rozhovor a pozorování v mateřských školách

Dílčím cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem, s jakými pomůckami a jakou metodou připravují pedagogové děti na přechod do základní školy. Součástí výzkumu je také porovnání veřejné a alternativní školy.

K dosažení tohoto cíle byl využit kvalitativní výzkum v konkrétní případové studii. Případová studie označuje „výzkumnou metodu v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ (např. žák, malá skupina žáků, jednotlivá třída, škola apod.), detailně popsán a vysvětlován, takže se dochází k takovému typu objasnění, jehož při zkoumání týchž objektů v hromadném souboru nelze dosáhnout. Výhodou metody je možnost hlubokého poznání podstaty případu, nevýhodou omezenost zobecnitelnosti výsledků.“⁴⁵ Základem kvalitativního výzkumu rozumíme pět bodů kvalitativního myšlení: 1. výzkum musí být zaměřen na lidský subjekt. 2. popis musí být konkrétní a v kompetenci se stranou výzkumníka 3. pozornost se soustředí na získávání určitých dat 4. subjekt je zkoumán v jeho přirozeném prostředí 5. v každé části musí být přímé zobecnění. Ve výzkumu byla využita analýza jednotlivých případů, kdy je umožněno vše podrobněji zjišťovat.⁴⁶

Při výběru mateřských škol byla snaha navštívit dvě co nejvíce odlišná zařízení. U prvního respondenta byla využita metoda strukturovaného rozhovoru, ta se ovšem neukázala jako efektivní, proto byla u druhého respondenta využita metoda nestrukturovaného rozhovoru. Rozhovor neboli interview je jedna možností výzkumu. V tomto případě je tazatel v přímém kontaktu se subjektem. Při rozhovoru musí tazatel dodržovat několik pravidel. Především je nezbytné zachovat si určitý etický kodex a profesionální postoj zásluhou správně vedených otázek s přesně daným cílem. Jako první bod rozhovoru se zahrnuje seznámení s tématem, obsahem, cílem práce, způsoby a formy zpracování informací a formy zveřejnění. Samozřejmostí je ubezpečení o důvěryhodnosti, popř. zachování anonymity.⁴⁷ Během rozhovoru byly získány veškeré potřebné informace důležité ke zpracování. Otázky zahrnují veškeré okruhy, které by se u dětí předškolního věku měly rozvíjet. V bakalářské práci jsou uvedeny také metody práce s dítětem předškolního věku (veřejná i alternativní mateřská škola) a časová dotace (pouze v alternativní MŠ).⁴⁸ V druhé části výzkumu byla využita metoda pozorování, což

⁴⁵ PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J.; *Pedagogický slovník*. Praha: 2009, s 320.

⁴⁶ MAŇÁK, J.; ŠVEC, Š.; ŠVEC, V.; eds. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno : 2005., s 55 – 56.

⁴⁷ Tamtéž, s 49.

⁴⁸ Důvodem je fakt, že pedagog veřejné MŠ neposkytl potřebné informace.

můžeme definovat jako sledování jevů v takovém stavu, který nacházíme ve společnosti. Sledovatel neovlivňuje pozorování jevů.⁴⁹ Vzhledem k větší objektivitě jsem se rozhodla využít veřejnou i alternativní mateřskou školu.

⁴⁹ KOHOUTEK, R.; *Základy užití psychologie*. Brno : 2002, s 545.

3.1 Rozhovor s pedagožkou ve veřejné MŠ

Výzkumné otázky ke standardizovanému rozhovoru:

- 1. Otázka:** Jakým způsobem je u dětí rozvíjena hrubá motorika?
- 2. Otázka:** Jakým způsobem je u dětí rozvíjena jemná motorika?
- 3. Otázka:** Jakým způsobem je u dětí rozvíjena laterálita?
- 4. Otázka:** Jakým způsobem podporujete děti ke správným návykům při psaní?
- 5. Otázka:** Jakým způsobem je u dětí rozvíjena spontánní kresba a grafomotorika?
- 6. Otázka:** Jakým způsobem je u dětí rozvíjena vizuomotorika?
- 7. Otázka:** Jakým způsobem u dětí pracujete se sluchem a sluchovou pamětí?
- 8. Otázka:** Jakým způsobem pracujete s časoprostorovou orientací? Vnímáním času? Předmatematickými představami?

Prvním respondentem je pedagožka, která má osm let praxe. Vystudovala střední pedagogickou školu. Momentálně učí 20 dětí, z nichž jsou 4 předškoláci.

1. otázka

Hrubá motorika se rozvíjí každý den pomocí cvičení. Pondělí je zaměřené na hloubkové cvičení. Většinou je k dispozici tělocvična, kde děti probíhají různé opičí dráhy. Dále je hrubá motorika rozvíjena pomocí jógy, která slouží k protažení celého těla a ke zklidnění.

2. otázka

Jemná motorika je rozvíjena pomocí pracovních listů z katalogů Edice Dobrá škola nebo Raabe. V mateřské škole také děti často pracují s keramikou, nůžkami, modelínou, samy si zapínají knoflíky a dělají prstová cvičení spojené s básničkou.

3. otázka

Lateralitu nechávám do předškolního věku bez povšimnutí. V předškolním věku nenásilně začínám zapojovat aktivity, které podporují její správný vývoj.

4. otázka

Před psaním si dětmi vždy protahujeme celé tělo a provádíme uvolňovací cviky. Pokud dochází k tomu, že dítě drží tužku křečovitě, pravidelně uvolňuji jeho ruku pomocí cvičení. Používám krátké trojhranné pastelky, štětce nebo tužku. Správný úchop tužky podporuji různorodými aktivitami během dne, např. při obědě, kdy děti drží lžící a cvičí s ní, chytají ji jako tužku. Děti při držení psacího náčiní opravují pouze v případě, že má vyhraněnou laterální a tužku chytá do druhé ruky.

5. otázka

Děti mají celý den k dispozici tempery, vodovky, které využívají pouze při řízené činnosti. Při kreslení je dětem pouze sdělen návrh. Realizaci nechávám na jejich fantazii. Nikdy nekreslí v rámci kresby podle šablony, ta slouží pouze pro rozvoj grafomotoriky.

6. otázka

Ke správnému rozvoji využívám didaktický materiál z Edice Dobrá škola. Zde jsou pracovní listy, které jsou určeny k rozvoji předmatematického myšlení, pozornosti, orientaci, řeči a sluchu, přípravě na vstup do školy. Dále mám k dispozici katalogy Hravá pastelka, Hravá matematika a Hravé poznávání od nakladatelství Tiktak. Před jakýmkoliv psaním si vždy s dětmi protáhne tělo, potom uvolňujeme ruce a procvičujeme prsty. Lateralitě nechávám do předškolního věku volný rozvoj. Písmena neučím cíleně. Děti je pouze opisují. Jako psací náčiní využívají buď tužku nebo pastelky, které jsou

trojhranné. Pokud má dítě špatné držení, nabídnu mu tužku prohloubenými, díky které se mu úchop zlepší.

7. otázka

Sluchová paměť je rozvíjena pomocí sluchového pexesa. Děti se učí rozlišovat např. zvuky zvířat. Pravidelně dětem čtu pohádky před spaním. Využívá také hudební hry. Zpívá s dětmi potichu, nahlas.

8. otázka

Předškolní děti se orientují v pojmech ráno, odpoledne, večer, včera, dnes, zítra. Pedagožka využívá kartičky, na kterých se nachází činnosti během dne. Spíše, než na orientaci v čase, se soustředí na orientaci v prostoru. Zde používám pojmy nahoře, dole, aj. V matematických představách navazují na to, co děti umí: Kde je víc? Kde je míň? Co je hranaté? Kulaté? Často využívám hru na „molekuly“ (do deseti). Děti dostávají aktivity na třídění: Knoflíky podle barev, kaštiny X žaludy.

Program mateřské školy

- Příchod dětí do 8:00
- Tělesná chvílka
- Svačina
- Řízená činnost
- Procházka
- Oběd
- Odpočinek
- Odpoledne volná hra, předškolní děti podle energie vyplňují pracovní listy (individuálně).

3.2 Pozorování ve veřejné mateřské škole

3.2.1 Den první (předškolní kroužek)

Cíl aktivity: Předmatematická průprava

Počet předškolních dětí: 4

Hledání karet

Tato aktivita byla zvolena pro úvodní motivaci. Děti hledaly 11 karet rozmístěných v prostoru. Zde docházelo k procvičování prostorové orientace. Pedagožka nepoužívala pojmy, které by jim usnadnily hledání.

Procvičování pojmů

S nalezenými kartami se děti přemístily do kruhu kolem učitelky na koberec. Podle obrázků na kartách hádaly, o kterou pohádku se jedná.

Karty děti řadily podle pokynů učitelky. Procvičovaly pojmy před, za, mezi, pod. Děti se hlásily a následně byly vyvolávány. V případě chyby pedagožka rovnou upozorňuje. Děti zvládaly přiřazovat karty i z druhého pohledu. Z jedenácti karet byly chybně určeny dvě.

Práce s příběhem

Dětem byly nabídnuty nové karty. Nejprve je pedagožka vyzvala, aby pojmenovaly předměty a postavy, které se na obrázku nacházely. Všechny děti automaticky četly zleva doprava. Následně obrázky postupně seřazovaly podle příběhu. První kartu nebyly schopny správně určit. Pedagožka proto začala příběh vyprávět a od druhé karty již děti samy povídaly. Pokud nevěděly, jak příběh pokračoval nebo jej řekly špatně, pedagožka se sama chopila opravy. Průběžně se ptala také na otázky spojené s příběhem. Ke konci měla pedagožka problém s kázní, děti již nedodržovaly domluvená pravidla a překřikovaly se.

Cíle této aktivity bylo zjistit, zda děti znaly pohádku O Budulínovi. Velkou nevýhodou bylo hlášení, jelikož děti, které ruku nezvedly, nebyly vyvolány. Děti pro vyjadřování používaly celé věty i souvětí. Jejich slovní zásoba byla adekvátní k věku.

Práce s počty

Pedagožka uprostřed kruhu rozsypala zelená víčka od PET lahví, které symbolizovaly hrách. Každé dítě dostalo papírový talíř, na který si postupně podle pokynů doplňovaly jednotlivé „hrachy“. Prvně byly vyzvány, aby si vzaly jeden kus. Všechny děti

byly úspěšné. Poté k němu měly přidat další dva kusy. Jedno dítě mělo chybný počet. Pedagožka jej opravila pouze tak, že mu jedno víčko, které bylo navíc, odebrala. Následně děti měly doplnit počet tak, aby byl výsledný počet hrachů šest. Jedno dítě tuto aktivitu provedlo chybně. Pedagožka upozornila na to, že někdo má chybu. Následně si ji dítě samo opravilo. Poslední aktivitou bylo odečítání po jedné. Celkem děti odečítaly třikrát s tím, že ani jedno nemělo chybu.

Děti byly po celou dobu aktivní. Ve většině případů se neřvaly k sousedům.

Pracovní list - čísla

Prvním úkolem bylo dokreslit počet předmětů podle daného čísla. Při kreslení stromu měly dvě děti chybu, pedagožka s těmito dětmi počítala znovu individuálně. Hříby, pařezy i větve již měly všechny děti dokreslené správně (obr. 1). Druhým úkolem byly misky, kde děti dokreslovaly hrách podle čísla na misce. V druhé aktivitě nemělo žádné dítě chybu.

Většina dětí tužku držela křečovitě. Opravovány byly pouze ty, které měly držení velmi špatné (obr. 2).⁵⁰

3.2.2 Den druhý

Cíl aktivity: Rozvoj grafomotoriky

Počet dětí: 3

Pracovní listy – misky, ovoce

Děti kreslily misky, které byly v liniatuře (obr. 3). Automaticky začínaly na horním řádku, aktivitu prováděli zleva doprava. U většiny byl vidět nezáměr, první pracovní list je nezaujal a na výsledcích to bylo patrné.

Následně přešly k druhému listu, kde dokreslovaly ovoce (obr. 4). Práce s tímto listem je bavila podstatně více, děti byly soustředěné na práci. Snažily se nepřetahovat.

Všechny pracovní listy byly vyplněny správně. Případné chyby pedagožka dětem nesdělovala.

⁵⁰ Nutno podotknout, že k opravování došlo až ve chvíli, kdy byl špatný úchop dítěte fotografován.

3.2.3 Den třetí

Počet dětí: 4

Cíl aktivity: Kresba postavy

Děti kreslily postavu. Pedagožka průběh kreslení nijak nekomentovala. Pak došlo ke společnému hodnocení kreseb. Kdo koho namaloval a proč.

Aktivita je velmi bavila. U dívek bylo na kresbě vidět více detailů. Bylo znát, že pedagožka kresbu s dětmi trénuje, jelikož všechny kresby měly oči, ústa, nos, krk a správný počet prstů.

3.3 Pedagogika Marie Montessori

Montessori pedagogika získala název po své zakladatelce Marie Montessori, která přišla s vlastním vzdělávacím systémem. Ten vychází z potřeb dítěte a respektu tzv. senzitivních období kde je zároveň zohledněno, že se každé dítě vyvíjí individuálně. Dítě má v sobě určité vnitřní zakódování, díky kterému jeho podvědomí ví, co potřebuje rozvíjet. Z tohoto důvodu je vhodné mu připravit podnětné prostředí a nechat svobodu volby. Může pracovat samo, nebo ve dvojici, nutné ovšem je, že veškerá započatá práce musí být dokončena. Pedagog zde působí jako rádce a pomocník, ne jako vůdce.⁵¹

3.4 Historie Montessori mateřské školy

Škola byla uvedena do provozu 1. září 2012. Záměr otevřít mateřskou školu fungující na principech Montessori pedagogiky začala v roce 2009, ovšem kvůli nutnosti splnění veškerých požadavků nutných k povolení MŠMT ČR a zařazení do rejstříku škol a školských zařízení, se posunul termín kolaudace až na červen 2012. Během této doby měli pedagogové možnost důkladného studia Diplomového kurzu Montessori pedagogiky a současně podrobná pozorování a hospitace v Montessori mateřských školách v Praze, v Kladně, v Jablonci nad Nisou a v Pardubicích. Do nově otevřené mateřské školy nastoupilo sedm dětí. Počet dětí se během prvního školního roku ustálil na 15 – 21. Zaměstnanci tvoří tým složený z ředitelky, dvou pedagogů, asistentky pedagoga a školnice. V lednu 2013 proběhla kontrola ČŠI, jejímž výsledkem bylo nadstandardní hodnocení.

⁵¹ O metodě Montessori. *Mateřská škola Montessori Plzeň* [online]. [cit. 2017-5-10]. Dostupné z: <<http://www.montessori-plzen.cz/matrska-skola/informace/o-metode-montessori.php>>.

3.5 Průběh dne v Montessori mateřské škole

Příchod dětí do 8:30

- Dopolední blok
Práce s Montessori pomůckami, materiálem, pomůckami
Setkání na elipse, přivítání, zklidnění, společné aktivity

- Svačina
- Procházka
- Odpočinek

- Odpolední blok
Čtení a odpočinek

Kroužky (Po: umělecké práce, Út: anglický jazyk, St: pohybová výchova, psychomotorika, joga, Čt: anglický jazyk, Pá: rytmika, hudební výchova, muzikoterapie)

- Svačina
- Práce s Montessori materiálem
- Závěrečné setkání na elipse

Druhým respondentem byla ředitelka Montessori mateřské školy v Plzni. Má dvacetiletou praxi. Ve třídě je celkem 13 dětí, z toho 4 předškolních.

Zde se příprava podstatně liší oproti veřejné mateřské škole, děti se totiž postupně připravují již od tří let díky speciálním Montessori pomůckám. Ty se od počátku učí řadit zleva – doprava, shora – dolů. Děti jsou od základů cíleně vedeny k tomu, aby se všemi pomůckami pracovaly správně, a tím dosáhly kvalitního rozvoje.

Pro rozvoj grafomotoriky je jedna z nejlepších pomůcek pískovnička. O tuto pomůcku se zajímají děti již od batolecího věku. Zpočátku si s ní děti hrají. Malují velké objekty, poté malé. Následně začínají prsty kreslit velké kruhy, spirály. Vrcholem práce s pískovnicí je kreslení písmen. K té se využívají pomocné kartičky. Na nich jsou písmena utvořena z hrubšího povrchu. Dítě na ně položí dva prsty, díky čemuž dojde ke zpevnění zápěstí. Po písmenu přejíždí stejným stylem, kterým se píše. V této aktivitě se objevuje senzorio–kinestetický vjem⁵².

Následující pomůckou pro rozvoj předškolních dětí jsou kovové tvary. S těmi děti rovněž pracují od tří let. Nejprve se učí kulaté tvary. Vezmou si papír velikosti růžové

⁵² Senzoricko – kinestetický směr je propojení smyslu s pohybem.

plochy, kterou si přidržují rukou, k tomu využívají růžovou pastelku. Tvary se obkreslují proti směru hodinových ručiček, což můžeme označit jako přípravu na psaní písmene O. Předškolní děti kreslí různé vlny a tvoří si tzv. „knihu tvarů“. Veškeré tvary jsou vyrobené tak, aby se dali propojovat. Vznikají tak mandeli, které si následně vybarvují. Na vytváření těchto mandel se klade důraz. „Nepřetahujeme. Uděláme to pečlivě, ať máš hezkou knihu.“ V následující fázi se přejde k menším tvarům. K tomu používají špetkový úchop. Dítě si vezme modrou pastelku a obkresluje menší, modrý tvar.

Před nástupem do školy se děti učí také hláskování, ke kterému jsou motivované tzv. „Mart’anskou řečí“. Předškolní děti většinou znají písmena a bez problému hláskují. Písmena se děti učí v písmenkové knížce. Dítě si ji otevře na libovolné stránce, vezměme si písmeno J. Dítě vidí obrázek jahody a pedagožka se zeptá: „Co je to za písmeno?“ Dítě odpoví. Pokud neví, pedagožka to řekne za něj. Později dítě přechází ke knížkám, kde je 5 zrakově rozlišných písmen a ty přiřazují. Nejprve v knize, později dostávají obrázky, pod kterými jsou napsané názvy a k nim přiřazují názvy, které jsou pouze napsané. Následně přechází k rozstříhaným kartičkám. Mají k dispozici podklad, na který rozstříhané kartičky přikládají. Vždy jsou za sebou abecedně zařazeny. Předškolní děti tímto stylem pracují i s diftongy.⁵³ Další pomůckou k učení písmen je abecední komoda. Dítě si vždy ukáže na písmeno a přečte jej. Následně vyndá zásuvku, ze které vysype předměty, které na dané písmeno začínají, společně s kartičkami. Pedagog pracuje s kartičkami, na nichž jsou napsaná celá slova; slovo vždy vyhláskuje, děti musí samy porozumět a přiřadit k němu související předmět. Věci se seřazují postupně od shora dolů.⁵⁴ U všech těchto aktivit je na pozornosti pedagoga, kterou dítěti doporučí. Krabičky jsou také součástí přípravy na čtení. Nahoře se nachází obrázek. Po otevření dítě uvidí nastříhaná písmena. Ta si vyndá a seřadí podle názvu, který se uvnitř taktéž nachází. S touto pomůckou dítě většinou pracuje bez pomoci. K mírnému vedení dochází, pokud dítě písmena přiřazuje zleva – doprava. Většinou se začíná u abecední komody, která se řadí mezi nejoblíbenější. Písmena děti přikládají. Děti přiřazují obrázky k písmenům. Dochází k samokontrolě, jelikož samo pozná, jestli mu nějaké písmeno zbylo, či nikoliv. Při práci s abecedou děti přiřazují molitanová písmena k předkreslené předloze na koberci. Děti pracují zásadně samy metodou pokus – omyl. Využívají se také vějíře, kde jsou písmena, která nejsou poskládaná za sebou, podle předlohy.

⁵³ Diftong = dvojhlasika (ou, au, eu).

⁵⁴ Příprava na čtení.

Předmatické dovednosti jsou rozvíjeny pomocí tyčí. Drží je v obou rukách. Díky tomu získávají představu, že jedna jednotka je větší, než dvě jednotky. Vidí proužky, a mají tak zrakové srovnání. Seřazují je od nejmenšího po největší. Po zvládnutí se přidávají čísla. Ty jsou opět utvořené z hrubšího materiálu na kartičkách, děti si je mohou zapisovat do písku. Finální verzí prací s touto pomůckou je seřazení tyčí od nejmenšího k největšímu + přiřazení správného čísla. Vhodnou pomůckou jsou také vřeténka. Jsou oddělená, hmatem dítě pozná váhu. Měla by být svázána.⁵⁵ Dítě je dává do oddělených boxů, nad kterými jsou nadepsána čísla. Opět přiřazují od nejmenšího k největšímu, zleva doprava. Vrcholem práce je kombinace s červenomodrou tyčí. Stovkovou tabulku děti sestavují od jedné. Samy si písmena vyhledávají. Pro kontrolu jim slouží tabulka. Využívají zde špetkový úchop, porovnávají, co je větší, počítají. Jedna z nejzajímavějších Montessori pomůcek jsou zlaté perly. Zde se opět učí pojem malý (jedna perla), velká (tisíc perel). Využívá se i během dne: „Jdi a dones sto perel na okno. Tisíc perel odnes do police. Děti mají konkrétní představu, co je větší. Díky tomu dítě zvládne dát dohromady například číslo 1658 díky rozložení na tisíce, stovky, desítky a jednotky. Předškolní děti pracují také s desítkovými tabulkami, kde si mohou složit vlastní čísla a k nim přiřadit stejný počet perel.

Pracovní listy se v Montessori škole téměř nevyužívají. Dávají přednost konkrétním aktivitám, které si děti mohou prožít. Veškeré aktivity s pomůckami jsou dělané tak, aby probíhali od konkrétního k abstraktnímu. Kresbě se děti také mohou libovolně věnovat.

⁵⁵ Dítě si tím cvičí jemnou motoriku.

3.6 Pozorování v Montessori mateřské škole

3.6.1 Den první

Počet dětí: 3

Matyáš

Příchod: 7:40

První aktivita: Výroba koupelové soli (obr. 5)

Tuto práci provádělo dítě společně s pedagožkou. Nejprve dostalo pokyn: „Přines jednu misku.“ Dítě splnilo bez problému. Poté rozstříhalo sáčky se solí. Sůl následně přesypalo do misky. V druhé nádobě byla připravena usušená levandule. Dítě dostalo pokyn, aby vždy nabralo lžící soli, přendalo do misky s levandulemi a zamíchalo. Pedagožka se po vysvětlení vzdálila a nechala dítě pracovat samostatně. Po několika minutách se vrátila a s dítětem pracovala s vjemy. Dostávalo pokyny jako: Dotkni se soli, levandulí, přivoň si k nim. Povídání o účincích soli.

S aktivitou Matyáš neměl nejmenší problém. Činnost provádělo vždy zleva doprava.

Druhá aktivita: Cukřenka a květy (obr. 6)

Květy nejprve po jednom kusu dítě přemísťovalo z talíře do cukřenky, později si bralo více kusů. Po naplnění vyšroubovalo uzávěr a květy opět přesypalo zpět na talíř a svou práci uklidilo.

Při práci mělo dítě výborně rozvinutou jemnou motoriku.

Třetí aktivita: Mapa Evropy (obr. 7)

Matyáš nejprve mapu rozložil, poté jednotlivé díly prohlížel a následně je začal skládat. Převážně skládal všechny díly správně. Pokud nevěděl, využíval metodu pokus omyl, kdy postupně přikládal jednotlivé části a zkoumal, který je ten správný.

Čtvrtá aktivita: Hnědé schody, růžová věž (obr. 8)

Skládání podle předlohy na obrázku. Matyáš byl celou dobu soustředěn na práci. Sledoval obrázek, podle něj sestavoval stavbu. Nejprve si vždy vzal krychli nebo kvádr a ten následně porovnal s obrázkem a popřípadě opravil chybu. Během práce si vždy počítal počet geometrických těles, která potřeboval.

Stavba byla dokončena s drobnými nedostatky, na které Matyáš nebyl upozorněn, jelikož základem Montessori pedagogiky je, aby si dítě na svou chybu přišlo samo.

Pátá aktivita: Mapa Evropy – puzzle (obr. 9)

Skládání bez předlohy. Tuto aktivitu Matyáš vykonával společně s kamarádem Vítkem. Zpočátku platila vzájemná domluva. „Sem dáme tohle.“ Postupně se ujal vůdčí role Matyáš. Vítek spíše dával návrhy. Časem došlo skládání do fáze, že Matyáš buď ukazoval Vítkovi, který díl má kam dát nebo které díly potřebuje a on mu je hledal. Vítko tento způsob za chvíli omrzelo, raději si začal skládat svou část mapy stranou. Ke konci opět děti začali spolupracovat a společně se domlouvali, které díly použijí.

Puzzle byly složeny bez větších problémů a chlapci byli schopni se vzájemně domluvit.

Vítek

Příchod do MŠ: 8:10

První aktivita: Výroba koupelové sole

Viz Matyáš

Druhá aktivita: Mapa Evropy – puzzle

Viz Matyáš

Oliver

Příchod do MŠ: 8:25

První aktivita: Výroba koupelové soli

Viz Matyáš

Druhá aktivita: Mačkáni houbiček lisem na česnek (obr. 10)

Namočení houbiček a pomocí lisu na česnek dítě přelévá vodu. Houbičky, které Oliver vylisoval, dával stranou. Po vymačkání houbičky odkládá stranou. Když byly všechny houbičky suché, přelil vodu do druhé misky a tu následně vylil. Nakonec si své pracoviště sám vysušil a uklidil.

Tato aktivita byla prováděna zleva doprava. Oliver si při ní procvičil jemnou motoriku

3.6.2 Den druhý

Počet dětí: 3

Matyáš

Příchod do MŠ: 7:35

První aktivita: Hnědé schody, růžová věž

Nejprve skládal od nejmenšího po největší, po dokončení přešel k volné stavbě.

Druhá aktivita: Mořský svět (obkreslování mořských živočichů podle šablony)

Matyáš měl správný úchop tužky a správné držení těla při psaní. Živočichové byli přesně obkresleni a následně vybarveni.

Třetí aktivita: Tvoření bublin z nastrohaného mýdla

Dítě si samo nastrohalo mýdlo. Prevencí před zraněním byla gumička, kterou bylo mýdlo omotáno. Poté si šlo nalít vodu do velké plastové mísy. Když mělo pracoviště připravené, nasypalo mýdlo do mísy a pomocí kvedlačky jej smíchalo s vodou. Následně si vzalo brčko a začalo do vody foukat, čímž vytvořilo bubliny. Na konci aktivity, začalo bubliny prskat prstem po jednom. Po dokončení dítě automaticky usuší a následně uklidí celé pracoviště.

Tato aktivita Matyáše velice bavila. Zopakoval si ji celkem 3x.

Čtvrtá aktivita: Skládanka stromu

Nejprve složil. Poté si s pedagožkou pojmenovával jednotlivé části (kořeny, kmen, větve, koruna).

Skládal bez problémů. Pojmenování bylo taky správné.

Tomáš

Příchod do MŠ: 7:40

První aktivita: Abeceda

Příkládání písmen na obrysy nakreslené na pruhu koberce (obr. 11). Písmena bral náhodně, jejich význam neznal. Všechna byla přiložena správně (obr. 12). Dítě většinou vědělo, v které části koberce se dané písmeno nacházelo.

Písmena byla položena správně. Čárky a háčky doplňoval pomocí pedagožky.

Druhá aktivita: Hnědé schody, růžová věž (obr. 13)

Stavěl podle předlohy. Vždy pozoroval obrázek, poté doplňoval kostky. Většinou po dvou. První stavba dokončena velmi rychle, zřejmě ji znal. Druhá stavba trvala o dost

déle, docházelo k dlouhému pozorování předlohy a větší koncentraci na práci. Byla složena nepřesně.

Celkem bylo sestaveno sedm staveb, z nichž většina byla správná. Dítě si nedávalo pozor na detail. Hodnocení ze strany pedagožky: „Máš krásnou stavbu.“ Neřekla mu, zda má stavbu správně.

Marek

Příchod: 8:35

První aktivita: Přikládání dopravních prostředků na předlohu (obr. 14)

Aktivitu dítě zvládlo rychle. Přiložené kartičky však byly položeny nepřesně.

Aktivitu dítě zvládlo v pořádku, následně dopravní prostředky pojmenovávalo pedagožce.

3.6.3 Den třetí

Počet dětí: 4

Tomáš

Příchod: 7:30

První aktivita: Schody a věž

Volná stavba

Druhá aktivita: Mapy Asie (obr. 15, 16)

Společně s pedagožkou pozoroval mapu a přiřazoval zvířata, která tam patří. Povídání o Asii.

Třetí aktivita: Schody a věž

Volná stavba.

Dítě bylo nesoustředěné. Tuto aktivitu provádělo pouze proto, aby nemuselo pracovat s jinými pomůckami.

Matyáš

Příchod: 8:00

První aktivita: Zatlučení barevných tvarů do kartonové podložky (obr. 17)

Práce s geometrickými tvary podle předlohy. Ihned věděl, které použít. Zapojoval zároveň svou fantazii (vlaku dodělal spojnicí).

Tato aktivita jej plně nezaujala. Trvala mu dlouhou dobu a každou chvíli se nechal rozptýlit, za což částečně mohla i pedagožka, která hned vedle něj pracovala společně s tříletým chlapcem. Hodnocení ze strany pedagožky: „Máš radost z toho, co jsi vytvořil?“

Druhá aktivita: Pozorování zvířat na mapě Asie

Pedagožka vysvětlovala, poté děti volně diskutovaly, což velmi narušilo morálku ve třídě.

Třetí aktivita: Prohlížení knihy s exotickými zvířaty

Zvířata si prohlížel velice důkladně. Prohlížel zleva doprava.

Richard

Příchod: 8:15

První aktivita: Pozorování zvířat na mapě Asie

Viz Matyáš

Druhá aktivita: Zatloukání barevných tvarů do kartonové podložky

Dlouho si vybíral předlohu. Poté ji správně splnil.

Celou dobu byl nesoustředěný, dlouho se rozmýšlel, který obraz postaví.

Patrik

Příchod: 8:15

První aktivita: Pozorování zvířat na mapě Asie

Viz Matyáš

Druhá aktivita: Vybarvování mapy Asie podle předlohy (obr. 18)

Správný úchop tužky, nepřetahuje.

4 Zhodnocení výzkumu

Hrubá motorika

Větší možnosti rozvoje mají děti ve veřejné Mateřské škole, jelikož každý den děti absolvují pohybová cvičení. V Montessori mateřské škole se hrubá motorika cíleně procvičuje pouze jednou týdně a to při cvičení jógy.

Při pozorování nebylo možné hrubou motoriku posoudit.

Jemná motorika

Ve veřejné mateřské škole jako příklady si můžeme uvést práci pracovní listy, keramické dílny, práce s drobným materiálem a cvičení. Jemná motorika je procvičována cíleně při řízených činnostech. Montessori mateřská škola využívá různorodé pomůcky, které si děti samy vybírají, mají proto větší svobodu volby.

Jemná motorika byla u obou skupin adekvátní k předškolnímu věku. Větší možnost rozvoje mají v Montessori mateřské škole.

Lateralita

Obě MŠ nechávají lateralitě volný průběh a počínajícím vyhranění je podporována aktivitami, které ji pomáhají zlepšit.

V mateřských školách měly všechny předškolní děti vyhraněnou lateralitu.

Správné návyky při psaní

V Montessori mateřské škole se děti díky pomůckám učí správným návykům pro psaní již od útlého věku. Na rozdíl od veřejné mateřské školy jsou ale děti ochuzeny o protahovací cvičení a uvolňovací cviky.

Všechny děti měly správné držení těla. Křečovitý úchop tužky se objevoval pouze ve veřejné mateřské škole.

Grafomotorika, vizuomotorika a spontánní kresba

Ve veřejné MŠ využívají pracovní listy a před psaním se protahují. V Montessori grafomotoriku nejčastěji rozvíjí pomocí pískovnice a karty s písmeny, které jsou utvořeny z hrubšího povrchu. V obou případech se děti učí opisem, v Montessori mateřské škole se děti učí, jak se čtou, což můžeme před vstupem do školy považovat za nevyhovující.

Ve veřejné MŠ děti zvládly pracovní listy bez problému. V Montessori MŠ dosavadní úroveň nemohla být posouzena, jelikož si děti žádnou pomůcku na rozvoj grafomotoriky nebo vizuomotoriky nezvolily.

Analýza kresby byla provedena na dvou náhodně vybraných kresbách lidské postavy. Dítě z Montessori MŠ nemělo správný počet prstů, jinak jeho kresba obsahovala krk, oči, nos, ústa i uši. U dítěte z veřejné mateřské školy byla kresba v pořádku.

Zrakové a sluchové vnímání

Děti byly schopny plnit a vnímat pokyny pedagožky, sluchové vnímání proto nedělalo problém. Při práci s pomůckami nebo práci s pracovním listem bylo v obou mateřských školách zrakové vnímání v pořádku, jelikož pracovaly správně dle zadání.

Konkrétněji zrakové a sluchové vnímání nebylo možné posoudit.

Předmatická průprava

V obou MŠ jsou děti schopny orientovat se v pojmech ráno, odpoledne, večer včera dnes, zítra. Mají také k dispozici kartičky, na kterých se nachází činnosti během dne. Montessori mateřská škola má navíc pomůcky jako jsou tyče nebo perly.

Předmatická průprava ve veřejné školce byla velmi kvalitní. V Montessori MŠ dosavadní úroveň nemohla být posouzena, jelikož si děti žádnou pomůcku na předmatické průpravy nezvolily.

5 Návrh činností pro děti

Při porovnávání mateřských škol byl u dětí patrný deficit práce s literárním textem, proto je v návrhu obsažena vzorová řízená činnost, která je možná v obou školních zařízeních využít.

Návrh řízené činnosti jednoho dne v Mateřské škole – pohádka O zlatovlásce

Komunitní kruh

S dětmi si popovídáme o tom, jak se měly o víkendu. Co děti dělaly v sobotu? Co v neděli? S kým trávily svůj volný čas? Pokoušíme se používat pojmy včera, předevčírem. Dále se zeptám: Co je dnes za den? Co bylo včera? Co bude zítra? Jaký máme měsíc? Jaké máme období? Následuje povídání o ročních obdobích. Podle čeho poznaly, jaké období právě je? Pozorování přírody z oken. Co nás čeká? Následně, že do školky přišla návštěva, která se ale stydí, a tak ji děti musí hledat.

Hledání postavy Jiříka v prostoru třídy. Pedagog využívá termíny vlevo, vpravo, „vepředu od“, „vzadu od“. Dokud děti nedojdou k místu, kde se postava Jiříka nachází. Všechny děti se po nalezení vrátí do kruhu a pedagog začne vyprávět příběh o Zlatovlásce. Předčítám a nechávám děti doplňovat věty. Skončíme ve chvíli, kdy se Jiřík vypraví na cestu za Zlatovláskou.

Činnost zaměřená na orientaci v prostoru, rozvoj řečových schopností a pozornosti, vnímání času.

Vyrážíme na cestu za Zlatovláskou

Společně s dětmi připravíme překážkovou dráhu (kostky, provazy, desky, tunely apod), která symbolizuje Jiříkovu cestu. Poté začnou běhat po sestavené dráze a zdolávají překážky. Vždy na smluvený signál (tlesknutí) zastaví. Po ukončení aktivity se s dětmi vrátíme do komunitního kruhu a pedagog položí otázku: Která zvířátka mohl Jiřík při jeho cestě potkat? Děti se hlásí. Každé dítě, které je vyvolané předvede zvuk a pohyb daného zvířete. Ostatní hádají. Poté se ptáme dětí, která skupina zvířat byla první, která poslední apod.“

Činnosti jsou zaměřeny na hrubou motoriku, sluchové vnímání, předmatematickou přípravu.

Zachraňujeme zvířátka

„Jestli pak víte, které zvířátko zachránil Jiřík na své cestě jako první?“
Odpověď: Mravenci. „A jak je Jiřík zachránil?“ Odpověď: Uhasil jejich hnízdo. S dětmi dál pokračujeme v cestě. Dále volně běhají po prostoru. Děti na předem smluvený signál zastaví. „Kterým dalším zvířátkům Jiřík pomohl?“ Odpověď: Ptácatům. „Jak jim pomohl?“ Odpověď: Nakrmil je. „Čím se ptáčata živí?“ Děti odpovídají. Děti volně pobíhají po prostoru. Po chvílce doběhneme až k moři. Na signál děti zastaví. Posadí se. Následuje audio nahrávka (zvuky moře). Děti poté vypráví, co všechno mohly na nahrávce slyšet. „A děti? Jestli pak víte, koho Jiřík u moře potkal?“ Odpověď: Rybáře, kteří chytili zlatou rybu a hádali se o ni. „Jak byste řešily konflikt mezi rybáři vy?“ (Děti odpovídají, jak by se správně měli řešit konflikty.) „Jestlipak někdo z vás ví, jak Jiřík v pohádce rybě pomohl?“ Odpověď: Dobře jim za rybu zaplatil, peníze si rybáři rozdělili na půl. „A co nakonec Jiřík s rybkou udělal?“ Odpověď: Pustil ji. „Děti, dostala jsem nápad: Co kdybychom si takovou rybu nakreslili.“ Děti společně nakreslí velkou rybu. Pokud zbyde čas, děti dokreslí okolí. (kresba) Dobarví si ji dle vlastní fantazie. Pokud čas nevychází, mohou rybu dokreslit rybu druhý den při dopolední volné hře v případě Montessori mateřské školy při práci s dopoledními pomůckami.

Činnosti jsou zaměřeny na předmatematickou průpravu, sluchové vnímání, jemnou motoriku, hrubou motoriku, vizuomotoriku a kresbu.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým stylem probíhá cílená příprava předškolních dětí na školní vzdělávání, a to v oblastech kresby, jemné motoriky, hrubé motoriky, grafomotoriky, vizuomotoriky, zrakového vnímání, sluchového vnímání a lateralita. Zkoumány byly také návyky při psaní a základní matematické představy.

Výzkum byl prováděn v alternativní a veřejné mateřské škole. Bohužel vzhledem ke krátké časové dotaci, která byla v mateřských školách umožněna, nebylo reálné posoudit u dětí veškeré schopnosti a dovednosti, které byly plánované.

Pozorování se zúčastnilo celkem dvanáct dětí, jejichž příprava byla pozorována při řízené činnosti nebo při dopolední práci s pomůckami. V části bakalářské práce byly zhodnoceny styly, kterými pedagogové připravují své svěřence na vstup do školy. Z výsledků vyplývá velká rozdílnost mezi cílenou přípravou v alternativní a veřejné mateřské škole. Ze všeobecného hlediska ale můžeme říci, že všechny tyto děti by měly být na přechod do základní školy připraveny. Pokud bychom se chtěli zaměřit na konkrétní oblasti, pak z výzkumu vyplývá, že v oblastech jemná motorika a správné návyky při psaní mají větší možnosti rozvoje v Montessori mateřské škole, díky speciálním, různorodým pomůckám. Nadané děti se mohou již v předškolním věku naučit základy čtení a psaní. Méně nadané děti si naopak mohou zvolit méně náročné aktivity. Ve veřejné mateřské škole mají děti rozvitější kresbu, jelikož jí věnují více času. Stejněho výsledku v obou mateřských školách dosahovala lateralita, jelikož ji všechny předškolní děti měly vyhraněnou. Oblast vizuomotoriky, grafomotoriky, předmatematické průpravy zrakového a sluchového vnímání nebylo možno posoudit.

V bakalářské práci bylo nastíněno, jak učitelé připravují své svěřence na vstup do základní školy. Jsou zde uvedeny metody, formy a pomůcky, kterými jsou děti vzdělávány. Záznam z pozorování slouží k detailnější představě o tom, jak cílená příprava na vstup do základní školy probíhá. Může být proto užitečná především rodičům, jelikož umožňuje získání bližší představy o práci s dětmi předškolního věku ve školním zařízení.

Summary

Bachelor thesis is focused on targeted preparing children for elementary school. The research was performed in the public kindergarten and alternative kindergarten in Pilsen. These were heterogeneous classes with fewer preschool children.

In the bachelor thesis, there are described the methods, forms and style by which children are prepared to enter primary school. It seeks to compare the difference between alternative and public nursery schools in the areas of gross motorism, fine motoring, laterality, good writing habits, spontaneous drawings, pre-mathematical training, visual and auditory perceptions.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na cílenou přípravu dětí na vstup do základní školy. Výzkum byl proveden v klasické mateřské škole a alternativní mateřské škole v Plzni. Jednalo se o heterogenní třídy s menším počtem předškolních dětí.

V práci jsou uvedeny metody, formy a styl, kterým jsou děti připravovány na vstup do základní školy. Snaží se porovnat rozdíl mezi alternativními a klasickými mateřskými školami v oblastech hrubé motoriky, jemné motoriky, laterality, správných návyků při psaní, spontánní kresby, předmatematické průpravy, zrakového a sluchového vnímání,

Seznam literatury

- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku : co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky : jak rozvíjet kreslení a psaní*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.
- BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.
- JUCOVIČOVÁ, D.; ŽÁČKOVÁ, H. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.
- KASLOVÁ, M. *Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010. ISBN 978-80-86307-96-1.
- KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: CERM, 2002. ISBN 80-214-2203-3.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z. PUPALA, B.; *Předškolní a primární pedagogika : Předškolná a elementární pedagogika*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-828-9.
- KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka : pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.
- KŘOVÁČKOVÁ, B.; *Diagnostika – učitel – žák*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-498-4.
- LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-x.
- MAŇÁK, J.; ŠVEC, Š.; ŠVEC, V.; eds. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3802-0.
- MATĚJČEK, Z.; *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MERTIN, V. GILLERNOVÁ, I.; *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MLČÁKOVÁ, R.; *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2630-4.
- PRŮCHA, J. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.
- PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J.; *Pedagogický slovník*. 6. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SYSLOVÁ, Z. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4309-7.

ŠMELOVÁ, E.; PETROVÁ, A.; SOURALOVÁ, E. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: UPOL, 2012. ISBN 978-80-244-3345-5.

TOMÁŠOVÁ, A. *Mateřskou školou ke školní připravenosti*. Ostrava: OSU, 2012. ISBN 978-80-7464-231-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie : dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531.

VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy: Je vaše dítě zralé pro školu? A vy?* Praha: NLN, 2002. ISBN 80-7106-474-2.

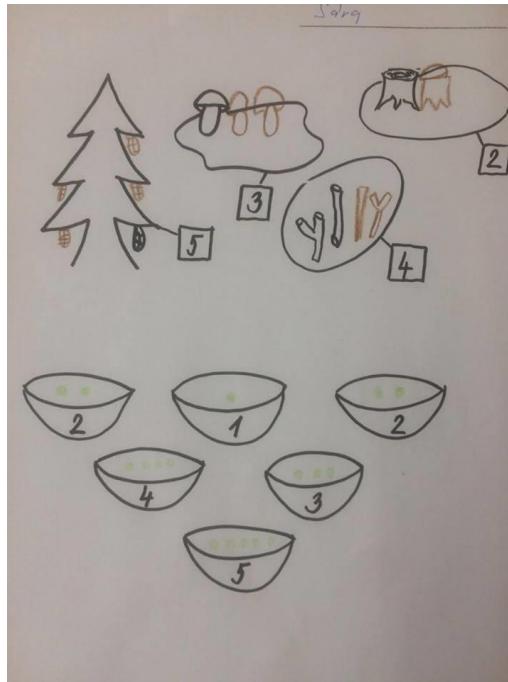
VYSKOTOVÁ, J.; MACHÁČKOVÁ, K. *Jemná motorika : vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4698-2.

Internetový zdroj:

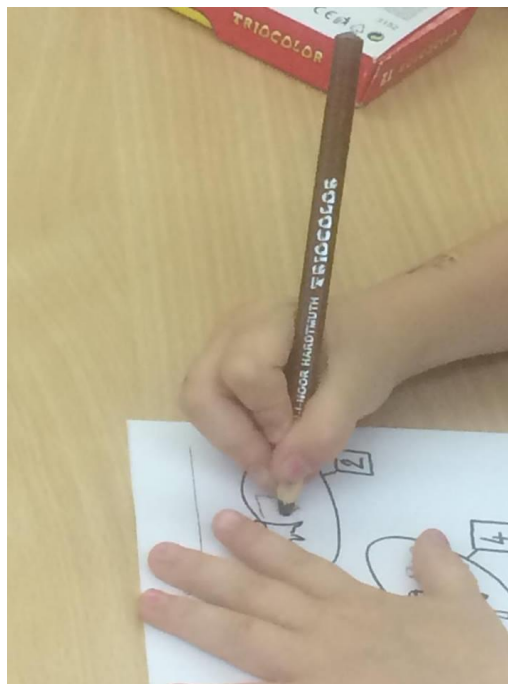
O metodě Montessori. *Mateřská škola Montessori Plzeň* [online]. [cit. 2017-5-10]. Dostupné z: <<http://www.montessori-plzen.cz/matrska-skola/informace/o-metode-montessori.php>>.

Přílohy

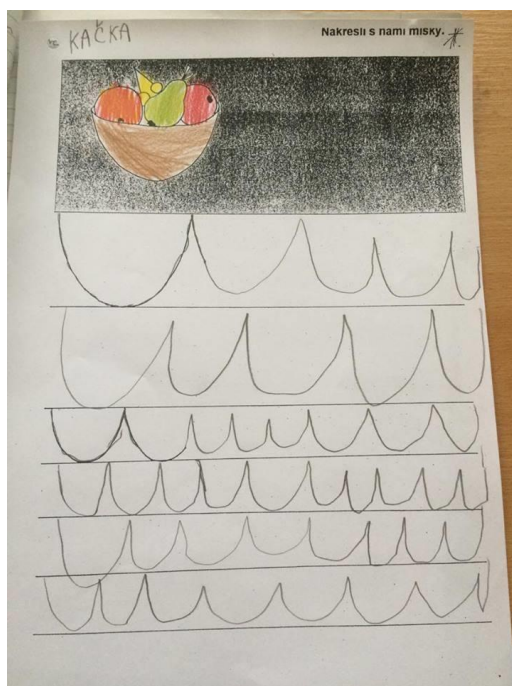
Obrázek 1 – pracovní list s čísly.....	41
Obrázek 2 – nízké, křehové držení tužky	41
Obrázek 3 – pracovní list misky	42
Obrázek 4 – pracovní list – ovoce	42
Obrázek 5 – výroba koupelové soli	43
Obrázek 6 – cukřenka a květy	43
Obrázek 7 – mapa znázorňující Evropu	44
Obrázek 8 – hnědé schody a věž	44
Obrázek 9 – puzzle znázorňující Evropu.....	45
Obrázek 10 – houbičky a lis na česnek.....	45
Obrázek 11 – obrysy na koberci	46
Obrázek 12 – vyplněná abeceda	46
Obrázek 13 – hnědé schody, růžová věž	47
Obrázek 14 – Příkládání dopravních prostředků na předlohu	47
Obrázek 15 – zvířata na mapě Asie 1	48
Obrázek 16 – zvířata na mapě Asie 2	48
Obrázek 17 – zatloukání barevných tvarů do kartonové podložky	49
Obrázek 18 – mapa Asie.....	49

Obrázek 1 – Pracovní list – čísla

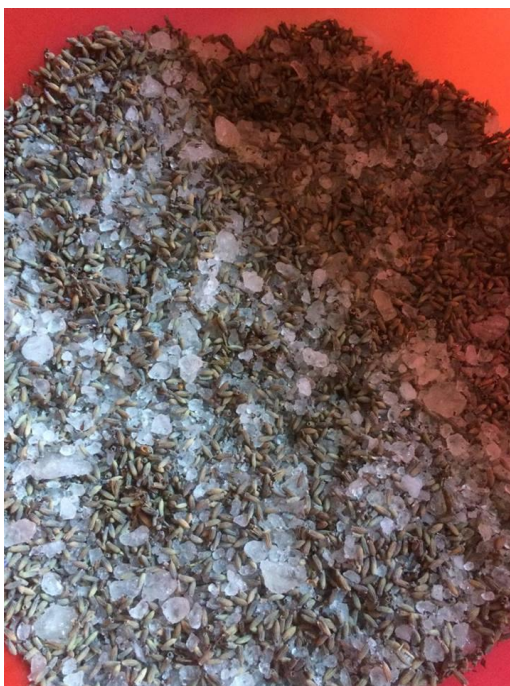
Obrázek 2 – nízké, křečovitě držení tužky

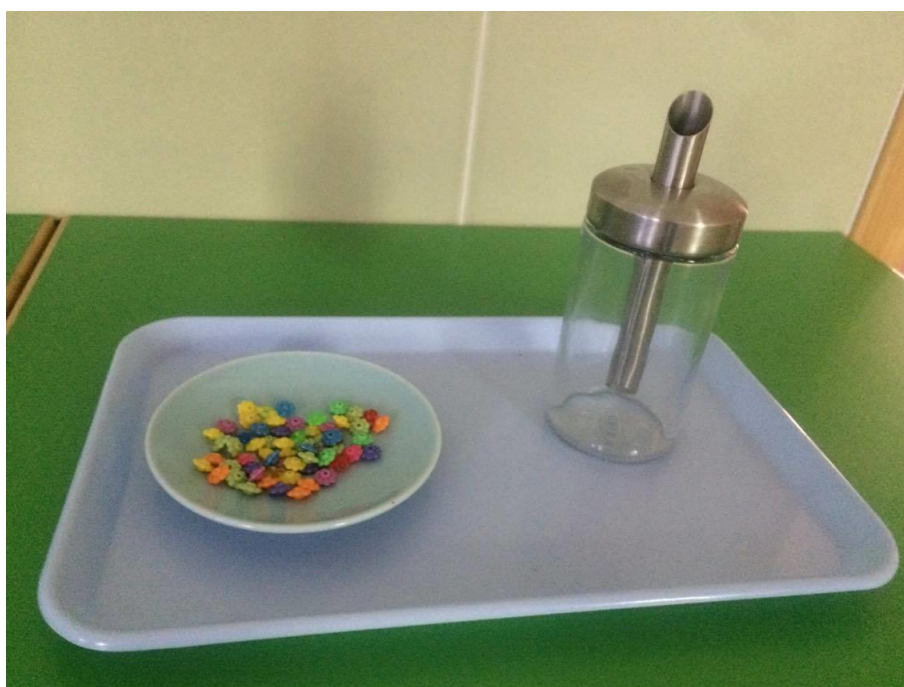
Obrázek 3 – Pracovní list – misky

Obrázek 4 – pracovní list – ovoce

Obrázek 5 – výroba koupelové soli

Obrázek 6 – cukřenka a květy

Obrázek 7 – mapa znázorňující Evropu

Obrázek 8 – hnědé schody a věž

Obrázek 9 – puzzle znázorňující Evropu

Obrázek 10 – houbičky a lis na česnek

Obrázek 11 – obrysy na koberci

Obrázek 12 – vyplněná abeceda

Obrázek 13 – hnědé schody, růžová věž

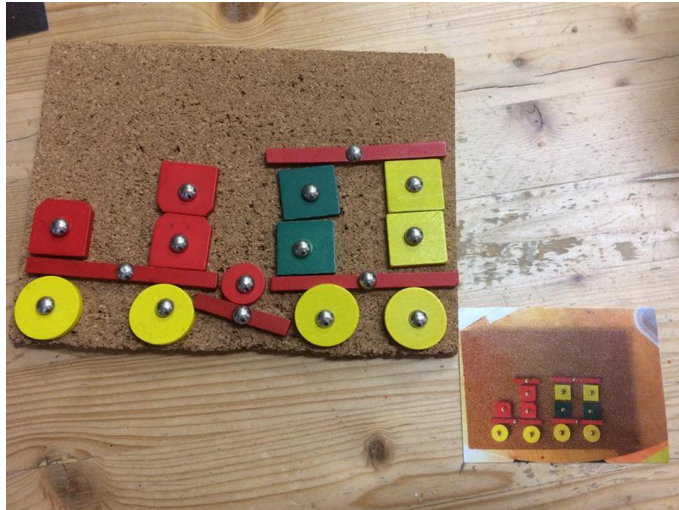
Obrázek 14 – Příkládání dopravních prostředků na předlohu

Obrázek 15 – zvířata na mapě Asie 1

Obrázek 16 – zvířata na mapě Asie 2

Obrázek 17 – zatlukání barevných tvarů do kartonové podložky

Obrázek 18 – mapa Asie